

УДК 025.4.036:004.65:025.342/.343]-044.64

Зоріна Наталія Євгенівна

науковий співробітник відділу комплектування і наукового опрацювання документів
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-7627-7805
n.zorina@i.ua

Коваленко Світлана Георгіївна

науковий співробітник відділу комплектування і наукового опрацювання документів
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9473-685X
skovalenko@yandex.ua

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ АВТОРИТЕТНИХ ФАЙЛІВ В УМОВАХ КОРПОРАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Анотація. Представлено результати дослідження щодо створення й використання авторитетних файлів колективних авторів, індивідуальних авторів та предметних заголовків у провідних освітянських бібліотеках України. Розкрито значення авторитетних файлів і авторитетного контролю для організації електронного каталогу і забезпечення його якості, особливо в умовах кооперування діяльності освітянських бібліотек щодо формування єдиного інформаційного простору. Наголошено на важливості застосування авторитетного контролю в умовах міжбібліотечної взаємодії, що сприятиме уніфікації у створенні бібліографічних записів для забезпечення максимальної точності в процесі опрацювання документів, а також для більш ефективного пошуку в електронних каталогах (базах даних) як однієї книгозбірні, так і в межах усієї мережі освітянських бібліотек.

Ключові слова: авторитетний контроль; авторитетні файли; колективні автори; індивідуальні автори; предметні заголовки; точки доступу; електронні каталоги; корпоративна співпраця.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Використання інформаційних технологій і засобів у процесах опрацювання бібліотечних фондів, збереження інформації та надання доступу до інформаційного ресурсу відкриває нові можливості й перспективи щодо організації повноцінного інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів і забезпечення їхніх інформаційних потреб на якісно новому рівні. З'являються нові напрями і форми бібліотечної роботи. Її ефективність оцінюють за реальними результатами, яких досягають з розробленням нових проєктів, зокрема і на засадах кооперування. Упровадження й розвиток корпоративних бібліотечних технологій створює умови для переорієнтування діяльності наукових бібліотек у напрямі формування єдиного інформаційного простору на основі об'єднання і взаємного використання ресурсів й інтегрування в регіональний, національний, європейський і світовий простори. Цей напрям діяльності бібліотек є актуальним і перспективним, оскільки дає змогу об'єднати зусилля освітянських бібліотек для створення спільного інформаційного ресурсу і надання до нього вільного й багатоаспектного доступу [1, с. 132-138].

Завдяки впровадженню різних форм міжбібліотечної співпраці бібліотеки отримали можливість вийти за межі своїх електронних каталогів (ЕК), поширювати свої бібліографічні записи (БЗ) та використовувати інформацію, накопичену іншими бібліотеками. Проте результат корпоративної співпраці бібліотек залежить від певних умов, дотримання яких забезпечує рівень її ефективності. Одним із головних

показників якості масивів бібліографічної інформації, створених з використанням автоматизованих бібліотечних інформаційних систем, є ступінь стандартизації під час формування основних полів БЗ, зокрема пошукових. Створення зведених ЕК (баз даних), розвиток корпоративних мереж, обмін бібліографічними базами даних, взаємне надання бібліотеками доступу до своїх інформаційних ресурсів потребують ведення автоматизованої каталогізації в єдиному форматі з дотриманням єдиних для всіх правил каталогізування. Кожна окрема бібліотека завдання стандартизації вирішує через створення й використання довідників різної структури, що містять нормативну інформацію, – так званих нормативних баз даних. Проте в процесі інтегрування інформаційних ресурсів різних бібліотек виникає проблема їх уніфікування.

Якість БЗ визначають не тільки дотриманням державних стандартів у процесі його створення, а й, насамперед, можливістю ефективного пошуку документів, здійснення якого можливе лише за умови чіткої організації зберігання документів і відомостей про них, тобто дотримання певного порядку розміщення документів у фондосховищах та їхніх БЗ у пошукових масивах через групування за певними ознаками (прізвище автора, назва документа, рік видання, вид документа, формат, носій інформації тощо). Особливо важливого значення набуває уніфікація в умовах корпоративної співпраці бібліотек для забезпечення максимальної точності, конкретності й чіткості у процесі створення БЗ і пошуку документів в ЕК (базах даних) як у межах однієї бібліотеки, так і в об'єднаних інформаційно-бібліотечних ресурсах [2], [3].

Формування *авторитетних файлів (АФ)* і *авторитетний контроль (АК)* є невід'ємною складовою частиною роботи з організації ЕК, важливим засобом забезпечення його якості.

Ведення АК й авторитетних довідників і картотек має давню історію. У 19 столітті основні принципи АК були визначені видатним американським теоретиком і практиком з бібліотекознавства Чарльзом Емі Кеттером (1837–1903). Практично всі потужні бібліотеки вели постійну роботу щодо формування довідкових картотек до алфавітного каталогу, робочих картотек до предметного каталогу, списку предметних рубрик тощо. У роботі каталогізатора ці картотеки і списки слугували для уніфікації представлення певних елементів БЗ й отримали назву авторитетних (від англ. *authority*). Якщо спочатку авторитетні картотеки і списки розглядали тільки як робочий інструмент каталогізатора для полегшення й зручності процесу каталогізації, то пізніше прийшло принципово нове розуміння потреби в такому засобі для надання однаковості пошуковим ознакам до БЗ, що знаходяться в каталозі [4], [5].

Практичні роботи зі створення авторитетних картотек і списків силами кожної окремої бібліотеки виявилися надто вартісними. І вже в середині 1940-х рр. почала створюватися кооперативна модель формування і використання авторитетних списків зусиллями декількох бібліотек. У цей час під егідою Бібліотеки Конгресу США більше 350 американських бібліотек почали роботу з формування авторитетних списків імен авторів і назв організацій. Ці списки видавалися для використання широким колом бібліотек [5].

У 70-х рр. 20 ст. у зв'язку з упровадженням інформаційних технологій АК виділився як самостійне поняття в теорії й самостійний технологічний процес у практиці ведення каталогів. У цей же час з'явилося визначення поняття «авторитетний файл», яке поступово змінювалось впродовж наступних років. Внаслідок накопичення практичних знань про АФ цей термін набуває більш широкого розуміння, яке включає спосіб реалізації, формат подання, окремі види АФ та інші аспекти. З 1990-х рр. визначення терміна «авторитетний файл» трактують у вузькому сенсі як таке, що відображає форму (перелік, список, сукупність тощо) і склад (авторитетні записи,

авторитетні форми заголовків, терміни або імена) АФ; у широкому ж сенсі визначення АФ додатково включає функціональне призначення, спосіб реалізації (файл, база даних), формат представлення (машиночитний), склад і структуру, а також окремі види АФ (імен, предметних рубрик тощо) та їх конкретні приклади [5].

Створення системи АК навіть у межах однієї бібліотеки потребує системного підходу в напрямі науково-інформаційного, методичного та організаційного забезпечення. Що стосується реалізації АК на рівні міжбібліотечної мережі – це питання має вирішуватися централізовано. Зокрема, важливість цієї роботи відзначена в «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Одним із стратегічних напрямів розвитку бібліотечної справи, визначених у цьому документі, є «інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них» [6]. Серед заходів, спрямованих на досягнення цієї мети, є створення корпоративної бази даних національних АФ на осіб, організацій, предметних заголовків, галузевих АФ.

Не залишаються осторонь цього процесу й освітянські бібліотеки. Зокрема, одним з пріоритетних напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) як головного галузевого науково-інформаційного, методичного і координаційного центра є робота з формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) з провідними освітянськими бібліотеками України. У межах цієї роботи на базі ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створено кілька зведених баз даних (ЗвБД) галузевої тематики, зокрема дисертацій, збірників наукових праць з питань освіти, педагогіки та психології тощо. Попри це, складовою роботи з формування ІГР є створення в ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського баз даних АФ: «Коллективні автори» (АФ «КА»), «Індивідуальні автори» (АФ «ІА»), «Предметні заголовки» (АФ «ПЗ»). Опрацювання документів з використанням такого засобу уніфікації як АФ та їх підтримання в актуальному стані сприяє підвищенню рівня якості та, відповідно, релевантності пошуку в ЕК, гарантує його точність і повноту, є важливою умовою успішного функціонування автоматизованої системи пошуку. Отже, нині, коли міжбібліотечна співпраця розширює межі й нарощує темпи розвитку, питання уніфікації є особливо актуальним, а потреба в застосуванні АК для забезпечення її якісного результату не викликає сумніву.

Процеси корпоратизації й АК взаємопов'язані. З одного боку, ефективне функціонування корпоративних бібліотечних мереж неможливе без застосування АК, з іншого, – створення й функціонування мереж дає змогу бібліотекам отримувати якісні БЗ й уніфікувати точки доступу за рахунок використання авторитетних записів (АЗ), що значно полегшує роботу бібліотек. Враховуючи актуальність застосування АК в умовах міжбібліотечної співпраці, постало питання проведення дослідження і з'ясування можливостей провідних освітянських бібліотек України щодо створення й використання АФ у процесі аналітико-синтетичного опрацювання документів і відображення їх в ЕК.

Роботи зі створення, ведення, підтримки та поширення АФ у різних країнах здійснюють, як правило, національні бібліотеки. В Україні ця проблема ще не розв'язана. Одним із способів її подолання є створення галузевих АФ на засадах кооперування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми уніфікації та стандартизації, АК в ЕК досліджували І. П. Антоненко [7], В. Ю. Гаркавець [8], Н. В. Стрішенець [9], Т. В. Масхулія і Ю. Г. Селіванова [10], Я. Г. Юрченко [11] та ін. У праці І. П. Антоненко [7] розглянуто АК як інтегруючий елемент інформаційно-бібліотечного

комплексу ЕК НБУВ. Значення авторитетного контролю БЗ для ефективного пошуку інформації та кооперованої каталогізації розкрито в працях Н. В. Стрішенець [9], Я. Г. Юрченко [11]. Питання створення і підтримки АФ в ЕК бібліотек в Україні та зарубіжних країнах також досліджували Н. В. Стрішенець [9], О. В. Ісаєва [12], Т. М. Бикова [13] та ін. Проблема створення національних АФ в Україні та зарубіжних країнах розглянуто в працях Н. В. Стрішенець [9], І. Антоненко [7], Ю. Г. Селіванової і В. Г. Войскунського [14], О. В. Ісаєвої [12], М. В. Стегаєвої [5] та ін. Досвід створення АФ у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського висвітлено в працях С. Г. Коваленко [4], [15], Н. Є. Зоріної [3], [16].

Метою статті є висвітлення питання особливостей створення і використання АФ «Коллективні автори», «Індивідуальні автори», «Предметні заголовки» у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і провідних освітянських бібліотеках України, а також дослідження можливостей взаємодії освітянських бібліотек України у цьому напрямі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу. Рівень стандартизації форми і змісту точок доступу БЗ є одним з основних показників якості бібліографічних баз даних, зокрема ЕК. *Точки доступу* – це елементи БЗ та АЗ, які містять ім'я, назву, термін, код або інші відомості, за якими можуть бути знайдені й ідентифіковані бібліографічні або АЗ чи посилання. Точки доступу мають бути сформульовані відповідно до правил каталогізації, забезпечувати достовірний результат пошуку БЗ та АЗ і пов'язаних з ними бібліографічних ресурсів, а також обмежувати результати пошуку [17].

Завдання стандартизації представлення точок доступу вирішується через створення, підтримку та подальше використання АФ. Бібліографічний контроль, тобто організація й підтримка систем ідентифікації та пошуку бібліографічної інформації, якими є ЕК та бібліографічні бази даних, неможливий без АК [7].

Термін *«авторитетний контроль»* означає постійне відстеження й підтримання у процесі каталогізації послідовних форм заголовків, інших елементів бібліографічного опису (точок доступу), а також зазначення зв'язків між основною, стандартизованою, авторитетною їх формою та іншими відомими варіантами. Відповідно, *«авторитетна робота»* (АР) – це робота з установами стандартизованих, уніфікованих, послідовних форм точок доступу, тобто інтелектуально-нормативна робота. У результаті АР ми отримуємо АЗ, вихідним елементом якого є авторитетний заголовок [9].

АК поширюється на назви колективних авторів (установ і організацій), імена авторів, предметні рубрики, географічні рубрики, уніфіковані назви документів тощо.

АК передбачає операції АР, а також загальний контроль над точками доступу; щодо вітчизняної термінології можна сказати, що це контроль за уніфікованим використанням пошукових ознак [11]. Система авторитетного/нормативного контролю є одним з найважливіших інструментів ЕК.

«Авторитетний/нормативний файл» – це сукупність авторитетних і довідкових записів, які містять всю необхідну інформацію про точки доступу: про усталену і варіантні форми точок доступу; про взаємозв'язки різних форм точок доступу між собою, включаючи паралельні форми іншою мовою або графікою; додаткові відомості і примітки, що належать до точки доступу (наприклад, історичні довідки тощо), а також відомості про установу, що відповідає за складання запису [2, с. 507].

«Авторитетний файл» – це машиночитний список встановлених і прийнятих як нормативні дані імен індивідуальних авторів, назв колективних авторів, предметних рубрик, індексів УДК тощо.

Створення й використання АФ сприяє розв'язанню таких проблем:

- забезпечення якості опрацювання документів;
- уніфікування введення інформації, у результаті чого досягається одноманітність введення, скорочується кількість помилок;
- здійснення релевантного пошуку в ЕК і базах даних;
- прискорення опрацювання документів завдяки багаторазовому використанню раніше створених АЗ;
- організація міжбібліотечного обміну АЗ на різних рівнях співпраці;
- зменшення трудових і фінансових витрат на опрацювання документів [2, с. 507].

Роботу з формування АФ у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розпочато у 2006 р. зі створення АФ «КА». Назви установ та організацій мають підлягати контролю через те, що функціонування значних за обсягом БЗ породжує множину варіантів формувань одного й того самого заголовка, що негативно впливає на результат бібліографічного пошуку. АФ «КА» призначено для забезпечення якості опрацювання документів, виданих установами й організаціями, пошуку видань певних колективів і забезпечення методичної єдності в роботі із заголовками колективних авторів (див. рис. 1). Формування й ведення АФ «КА» гарантує уніфікацію назв колективів і організацій поряд з варіантними формами назв, повноту відомостей про назви, а також створення єдиної системи посилань з відповідними поясненнями [1, с. 104-111]. На 01.01.2017 р. АФ «КА» налічує близько 800 АЗ назв наукових установ, навчальних закладів, провідних бібліотек України і зарубіжних країн тощо.

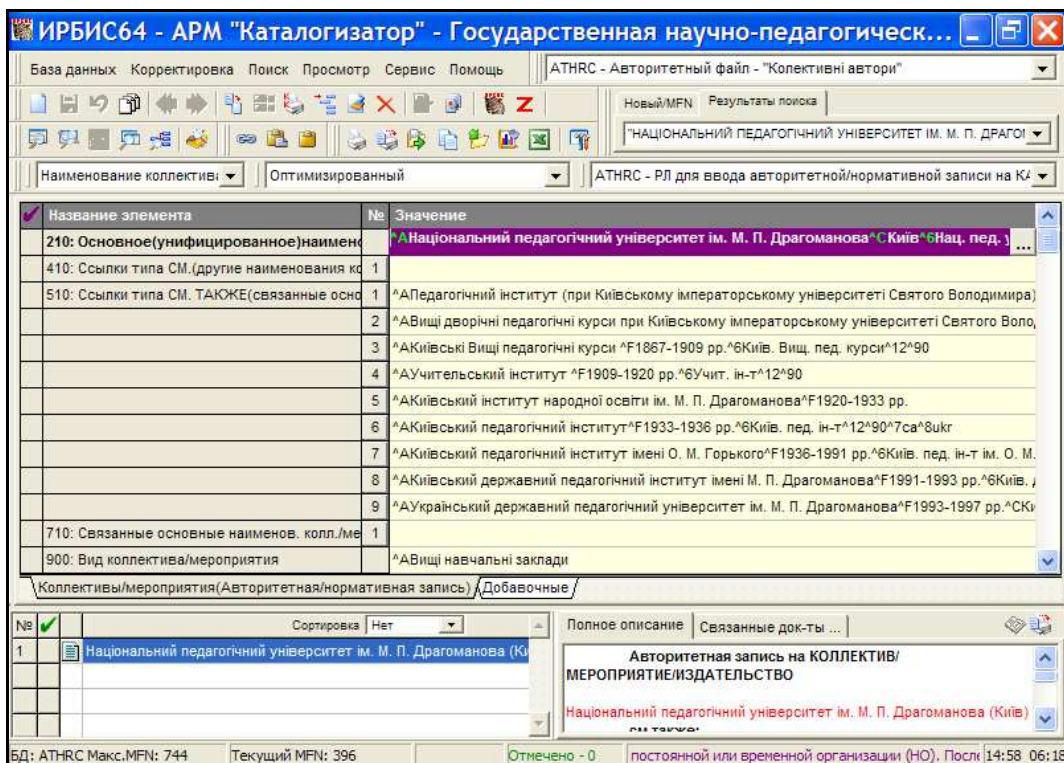

Рис. 1. Авторитетний запис в Авторитетному файлі «Колективні автори»

АФ «ІА» – це файл, який містить важливу, багатоаспектну, перевірену, записану з дотриманням відповідних норм і правил інформацію про автора. Попри це, АФ «ІА» є надійним засобом ідентифікації, що пропонує варіанти різночитань, містить довідкові відомості. АЗ на кожен особу містять усі форми імені особи (псевдоніми, справжнє

прізвище, варіанти написання різними мовами, світські прізвища духовних осіб тощо), дати життя та іншу інформацію (див. рис. 2). Отже, користувач ЕК може здійснити додатковий пошук, зокрема в разі збігу імен різних авторів [1, с. 112-120]. АФ «Індивідуальні автори» в ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського містить на 01.01.2017 р. понад 500 АЗ прізвищ сучасних науковців і видатних діячів минулого в галузі науки, освіти, педагогіки, психології, культури тощо.

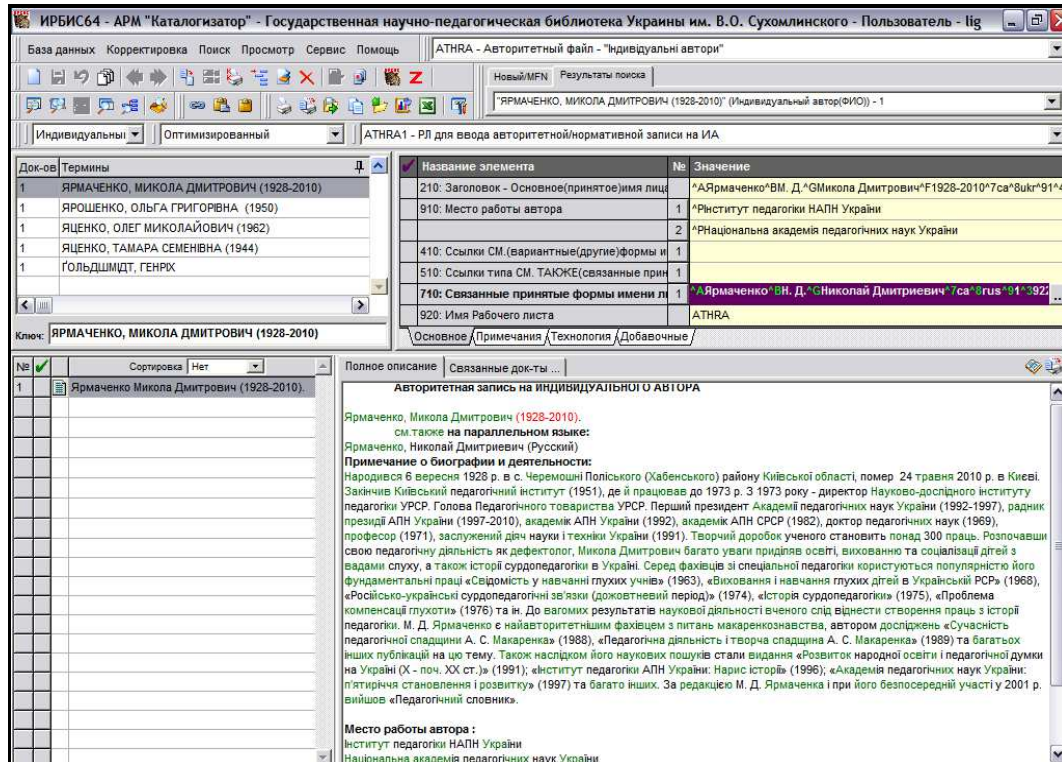

Рис. 2. Авторитетний запис в Авторитетному файлі «Індивідуальні автори»

АФ «КА» й АФ «ІА» каталогізатори активно використовують у процесі формування БЗ в ЕК. Ці АФ постійно актуалізуються.

АФ «ПЗ» – це машиночитний словник предметних заголовків, представлений у комунікативному форматі для авторитетних даних, з установленними взаємозв'язками між предметними заголовками, вираженими елементами довідкового апарату, введений як база знань у підсистему лінгвістичного забезпечення ЕК та задіяний у процесі предметизації документів і пошуку інформації (див. рис. 3). АФ «ПЗ» є потужним інструментом не тільки для каталогізаторів у процесі предметизації документів, але й, що більш важливо, в організації тематичного пошуку в ЕК. За наявності такого стандартизованого словника ПР читачеві не потрібно самому здогадуватися, як правильно сформулювати запит, використовувати одну чи множину або якийсь з можливих синонімів. Застосування АФ предметних заголовків як стандартизованого словника в предметизації документів, сприяє підвищенню якості ЕК і, відповідно, оптимізації пошуку, що особливо важливо для забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів. Робота з формування галузевого АФ «ПЗ» з питань освіти, педагогіки та психології, яку розпочато в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, є першою в Україні спробою створення такого інформаційного продукту.

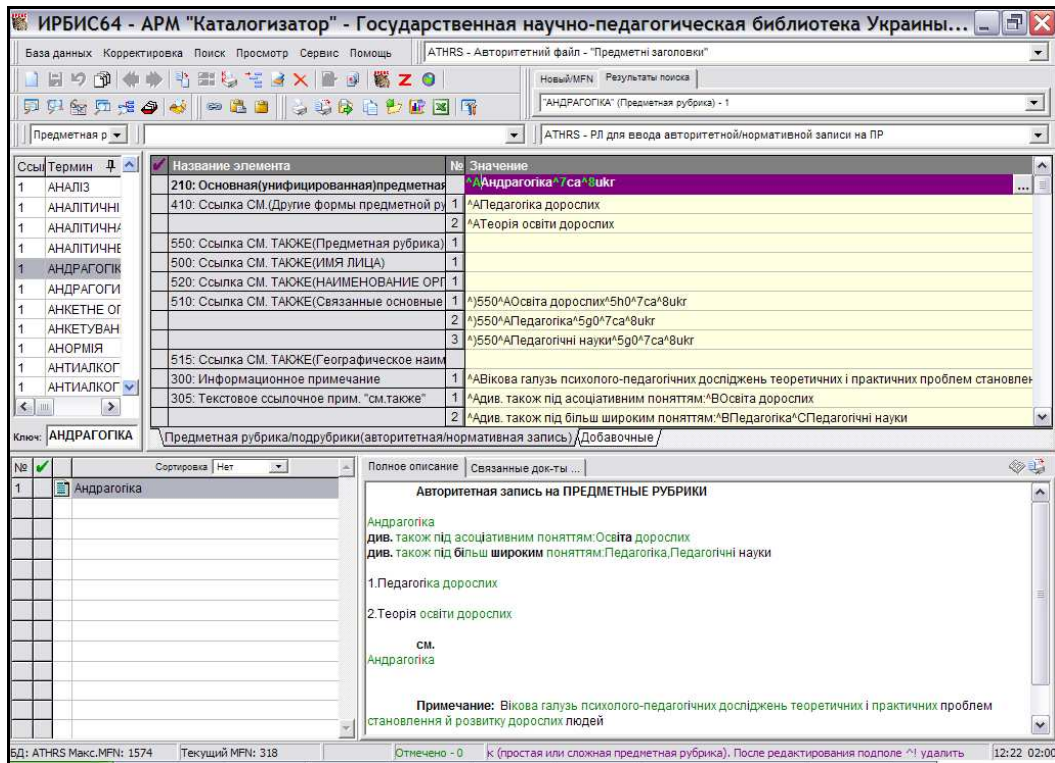

Рис. 3. Авторитетный запис в Авторитетном файлі «Предметні за головки»

Опрацювання документів з використанням такого засобу уніфікації, як АФ «ПЗ», а також їх підтримання в актуальному стані гарантує точність і повноту тематичного пошуку через встановлення зв'язків від прийнятих і затверджених форм написання предметних заголовків до відхилених. Це є обов'язковою умовою успішного функціонування автоматизованої системи пошуку документів, а також сприяє інтегруванню освітянських бібліотек і розвитку міжбібліотечної взаємодії [1, с. 121-131].

На відміну від АФ «КА» і АФ «ІА», формування яких відбувалося здебільшого в процесі опрацювання нових надходжень, створення АФ «ПЗ» галузевої тематики потребувало попередньої підготовчої роботи зі створення словника предметних рубрик. Початковим етапом формування бази даних АФ «ПЗ» в САБ «ІРБІС64» ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського була підготовка методичних рекомендацій, а згодом – практичного посібника «Предметизація документів з питань освіти, педагогіки та психології» [2]. Невід'ємною і надзвичайно важливою складовою документа є «Словник предметних заголовків», який є базовим для формування бази даних АФ «ПЗ» в ЕК бібліотеки. У процесі формування «Словника» здійснено спробу максимально врахувати потреби як каталогізаторів, так і користувачів різного рівня підготовленості та забезпечити максимальну точність і науковість формулювань предметних заголовків, зручність користування й можливість ефективного пошуку. У «Словнику» використано сучасну українську наукову термінологію за винятком понять, більш відомих користувачам в іншомовному варіанті, або тих, що не мають еквівалентів українською мовою. Форму уніфікованих заголовків встановлено за авторитетними джерелами – словниками, енциклопедіями, довідниками, публікаціями науковців тощо. Наразі АФ «ПЗ» перебуває в процесі наповнення.

Аналіз публікацій свідчить, що в окремих бібліотеках АФ й АК можуть бути організовані по-різному, на основі дотримання власних традицій і методик ведення довідкового апарату і технології каталогізації, що склалися в кожній з них. Така

тенденція нині чітко простежується в Україні. Проте за таких умов «самостійний» АФ кожної окремої бібліотеки є авторитетним лише для неї самої і стає на перешкоді розвитку кооперації в напрямі опрацювання документів, взаємообміну БЗ, створенню ЗвБД тощо. Тенденції інтеграції, стандартизації та уніфікації, характерні для розвитку методик і технологій каталогізації, усе більше проявляються у формуванні саме «Національних авторитетних файлів» (НАФ), які слугують досягненню однаковості у формуванні точок доступу до записів в ЕК. Отже, створення кожною окремою бібліотекою своїх АФ не є раціональним підходом, оскільки цей процес потребує значних трудовитрат і матеріальних ресурсів. Попри це, одним із завдань АК є уніфікування введення інформації, у результаті чого досягається одноманітність у представленні точок доступу і скорочується кількість помилок. Наявність багатьох АФ в різних бібліотеках суперечить цьому принципу і не сприяє розвитку кооперативної співпраці бібліотек [7], [12].

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією з умов ефективності корпоративної міжбібліотечної співпраці бібліотек є єдиний формат представлення точок доступу і загальні настанови щодо створення АЗ. Налагодження корпоративної взаємодії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з провідними освітянськими бібліотеками України з формування ЗвБД ставить нові завдання, одним з яких є впровадження в цю роботу АК. Для підвищення ефективності міжбібліотечної співпраці фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2016 р. провели дослідження питання формування галузевих АФ і їх використання в процесі опрацювання документів в ЕК, а також проблем, які виникають у процесі цієї роботи.

Фактично вперше досліджено питання формування й використання АФ «КА», АФ «ІА», АФ «ПЗ» у провідних освітянських бібліотеках України. Дослідження проведено методом анкетування, для чого розроблено анкету, що містить такі запитання:

1. Яке програмне забезпечення Ви використовуєте для організації електронного каталогу?
2. Чи знайомі ваші фахівці з технологією авторитетного/нормативного контролю для уніфікування заголовків бібліографічних записів?
3. На вашу думку, чи дасть змогу використання авторитетних файлів:
 - уніфікувати введення інформації;
 - поліпшити якість опрацювання документів;
 - прискорити опрацювання документів;
 - поліпшити рівень інформаційного забезпечення користувачів;
 - оптимізувати пошук документів в ЕК.
4. Чи створюєте (використовуєте) ви авторитетні файли в процесі формування ЕК вашої бібліотеки: АФ колективних авторів; АФ індивідуальних авторів; АФ предметних заголовків?
5. Чи хотіли б ви використовувати авторитетні файли: АФ колективних авторів; АФ індивідуальних авторів; АФ предметних заголовків?
6. Чи хотіли б ви отримувати від ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського авторитетні файли для використання в процесі створення БЗ у власному ЕК?
7. Які саме: АФ колективних авторів; АФ індивідуальних авторів; АФ предметних заголовків?

У ході дослідження опитано 35 бібліотек вищих педагогічних навчальних закладів України і деяких національних університетів України; відповіді надіслали

32 бібліотеки. З них 30 бібліотек створюють ЕК, використовуючи різне програмне забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1

Програмне забезпечення ЕК бібліотек

Програмне забезпечення	Створюють ЕК	Знайомі з технологією авторитетного/нормативного контролю
САБ «ІРБІС»	11 (37%)	так – 7 (64%) ні – 4 (36%)
УФД-Бібліотека	14 (47%)	так – 6 (43%) ні – 8 (57%)
Інші програми	5 (16%)	так – 4 (80%) ні – 1 (20%)
Усього:	30	так – 17 (57%) ні – 13 (43%)

За результатами дослідження встановлено, що 17 з 32 опитаних бібліотек знайомі з технологією створення АФ. Виявлено, що більшість респондентів вважають, що використання АФ дасть змогу уніфікувати введення інформації (22), поліпшити якість опрацювання документів (12), прискорити опрацювання документів (17), поліпшити рівень інформаційного забезпечення користувачів (14), оптимізувати пошук документів в ЕК (19).

Таблиця 2

Формування й використання авторитетних файлів в бібліотеках

Програмне забезпечення	Створюють АФ			Хотіли б використовувати АФ			Хотіли б отримувати АФ			
	КА	ІА	ПЗ	КА	ІА	ПЗ		КА	ІА	ПЗ
САБ «ІРБІС»	2	4	3	9	9	8	8	7	6	7
УФД-Бібліотека	1	3	1	5	8	6	10	5	9	4
Інші програми				5	5	4	5	3	4	4
Усього:	3	7	4	19	22	18	23	15	19	15

Проте, як видно з таблиці 2, створюють АФ лише кілька бібліотек: АФ «КА» – 3 бібліотеки, АФ «ІА» – 7 бібліотек, АФ «ПЗ» – 4 бібліотеки. Переважно це бібліотеки, що використовують програмне забезпечення САБ «ІРБІС». Але за результатами опитування більшість бібліотек хотіли б використовувати АФ: АФ «КА» – 19 бібліотек, АФ «ІА» – 22 бібліотеки, АФ «ПЗ» – 18 бібліотек. Загалом 23 бібліотеки виявили бажання отримувати різні АФ від ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, з них у САБ «ІРБІС» працюють 8 бібліотек, в «УФД/Бібліотека» – 10, мають інше програмне забезпечення – 5 бібліотек. Можливість надання АФ бібліотекам, які працюють не в САБ «ІРБІС» на сьогодні є проблемною і потребує окремого вивчення.

Результати дослідження (див. таблицю 2) свідчать про те, що більшість опитаних бібліотек не створюють АФ. Найбільше використовують АФ «ІА» – 7 бібліотек, АФ «КА» і АФ «ПЗ» – ще менше. Це цілком зрозуміло, оскільки робота зі створення АФ та їх підтримки в актуальному стані потребує часу, людських ресурсів, матеріальних витрат, яких бібліотекам часто бракує. Проте позитивним є той факт, що переважна більшість бібліотек бажає використовувати АФ. Однак за результатами анкетування

простежується певна закономірність щодо всіх трьох АФ: бібліотек, які хотіли б отримувати АФ від ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського представлено у меншій кількості, ніж зацікавлених використовувати у своїй роботі АФ (наприклад, як видно з таблиці 2, АФ «КА» хотіли б використовувати 19 бібліотек, а отримувати – 15, АФ «ІА» відповідно 22 і 19, АФ «ПЗ» – 18 і 15). Це свідчить про те, що деякі бібліотеки ще й досі спрямовані на використання лише власних ресурсів, або вказує на недостатнє розуміння проблеми. У будь-якому випадку розвиток міжбібліотечної взаємодії потребуватиме упровадження уніфікації у процес електронної каталогізації, а це можливо лише за умови використання АФ.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ефективність використання інформаційних ресурсів бібліотек і якість бібліотечного обслуговування як на локальному рівні, так і в умовах міжбібліотечної взаємодії значною мірою залежить від якості використовуваних лінгвістичних засобів пошуку в ЕК.

Застосування такого засобу уніфікації як АФ «КА», АФ «ІА», АФ «ПЗ» в процесі опрацювання документів і для організації пошуку в ЕК, створить умови для забезпечення максимальної точності, конкретності, чіткості, розкриття їхнього змісту, а також розширить можливості для досягнення максимальної ефективності пошуку в ЕК (базах даних).

Уперше досліджено питання формування й використання АФ колективних авторів, індивідуальних авторів і предметних заголовків у провідних освітянських бібліотеках України. У результаті дослідження встановлено, що більшість бібліотек знайомі з технологією АФ, бажають отримувати їх від ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і хотіли б використовувати в процесі роботи, що є важливою умовою успішного функціонування автоматизованої системи пошуку документів, інтегрування освітянських бібліотек в єдиний інформаційний простір і розвитку міжбібліотечної взаємодії. Тому вважаємо, що робота з формування АФ та їх підтримання в актуальному стані є перспективною і потребує подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Л. О. Біла та ін. *Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України*. Київ, Україна, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/organizatsia_i_metodika_2016.pdf. Дата звернення: Квіт. 11, 2017.
- [2] І. Г. Лобановська, та Н. Є. Зоріна "Предметизація документів з питань освіти, педагогіки, психології", *практ. посіб., у Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського*, Вип. 4. *Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу*. І. Г. Лобановська, Наук. ред. Вінниця, Україна: Нілан-ЛТД, 2014, с. 401–538.
- [3] Н. С. Зоріна "Авторитетний файл предметних заголовків як засіб організації тематичного пошуку в електронному каталозі", *Вісник Книжкової палати*, № 9, с. 29–34, 2015.
- [4] С. Г. Коваленко, та Р. П. Гаврилюк "Створення авторитетного файлу «Колективний автор» на базі АБІС «ІРБІС» для електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського", *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 10, № 2, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/7953/1/591-2019-1-PB.pdf>. Дата звернення: Квіт. 11, 2017.
- [5] М. В. Стегаева "Национальный авторитетный файл наименований организаций: теоретические и технологические аспекты формирования и ведения", *дис. канд. пед. наук, 05.25.03. Санкт-Петербургский государственный институт культуры, Санкт-Петербург*, 2016. [Электронный ресурс]. Доступно: http://spbgik.ru/upload/file/nauka/dis/kand/2016/Stegaeva/stegaeva_diss.pdf. Дата обращения: Апр. 11, 2017.

- [6] Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 23 березня 2016 р. № 219-р. "Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»" [Електронний ресурс] Доступно: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248924865>. Дата звернення: Квіт. 11, 2017.
- [7] І. П. Антоненко "Авторитетний контроль в інформаційному електронному ресурсі НБУВ: стан та проблеми впровадження", *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, Вип. 34, с. 17–28, 2012.
- [8] В. Ю Гаркавец "Авторитетный/нормативный файл предметных рубрик как основное средство тематического поиска в электронном каталоге ХГНБ им. В. Г. Короленко". [Электронный ресурс]. Доступно: <http://uchebilka.ru/informatika/44537/index.html>. Дата обращения: Март. 29, 2017.
- [9] Н. Стрішенець "Авторитетний контроль: необхідність координованого підходу", *Бібліотечний вісник*, № 5, с. 12–15, 2014.
- [10] Т. Масхулия, и Ю. Селиванова "Стандартизация и кооперация", *Библиотечное дело*, № 6 (18), с. 18–21, 2004.
- [11] Я. Г. Юрченко "Авторитетный контроль как важнейший элемент интеграции". [Электронный ресурс]. Доступно: www.kemrsl.ru/documents/founds/vip2/vip2.5.htm. Дата обращения: Апр. 11, 2017.
- [12] О. В. Ісаєва "Місце авторитетної роботи в пріоритетних напрямках діяльності наукової бібліотеки". [Електронний ресурс]. Доступно: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/830>. Дата звернення: Квіт. 11, 2017.
- [13] Т. М. Бикова "Специфіка редагування бібліографічних записів в електронному каталозі: з досвіду НБ ОНУ імені І. І. Мечникова", *Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*, т. 21, Вип. 1, с. 137–149, 2016.
- [14] Ю. Г. Селиванова, и В. Г. Войскунский "Проблемы создания национального авторитетного файла предметных рубрик в России". [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.gpntb.ru/win/interevents/crimea96/report/DOC1/58.html>. Дата обращения: Март 29, 2017.
- [15] С. Г Коваленко "Створення авторитетного файлу «Індивідуальні автори» на базі АБІС «ІРБІС» для електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського", *Інформаційні технології і засоби навчання*, – т. 27, № 1, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/591/484>. Дата звернення: Апр. 11, 2017.
- [16] Н. С. Зоріна "База даних Авторитетного файлу «Предметні заголовки» – важливий елемент інтеграції освітянських бібліотек" *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 39, № 1, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/922>. Дата звернення: Квіт. 11, 2017.
- [17] Декларация о международных принципах каталогизации (Statement of international cataloguing principles) [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-ru.pdf. Дата звернення: Січ. 17, 2017.

Матеріал надійшов до редакції 13.04.2017 р.

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АВТОРИТЕТНЫХ ФАЙЛОВ В УСЛОВИЯХ КОРПОРАТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИБЛИОТЕК СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Зорина Наталия Евгеньевна

научный сотрудник отдела комплектования и научной обработки документов
Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского, г. Киев,
Украина

ORCID ID 0000-0001-7627-7805

n.zorina@i.ua

Коваленко Светлана Георгиевна

научный сотрудник отдела комплектования и научной обработки документов
Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского, г. Киев,
Украина

ORCID ID 0000-0001-9473-685X

skovalenko@yandex.ua

Аннотация. Представлены результаты исследования вопроса создания и использования авторитетных файлов коллективных авторов, индивидуальных авторов и предметных заголовков в библиотеках системы образования Украины. Раскрыто значение авторитетных файлов и авторитетного контроля для организации электронного каталога и обеспечения его качества, особенно в условиях кооперирования деятельности библиотек системы образования по формированию единого информационного пространства. Подчеркнута важность применения авторитетного контроля в условиях межбиблиотечного взаимодействия, что будет способствовать унификации в создании библиографических записей для обеспечения максимальной точности в процессе обработки документов, а также для более эффективного поиска в электронных каталогах (базах данных) как одной библиотеки, так и в рамках всей сети библиотек системы образования Украины.

Ключевые слова: авторитетный контроль; авторитетные файлы; коллективные авторы; индивидуальные авторы; предметные заголовки; точки доступа; электронные каталоги; корпоративное сотрудничество.

CREATION AND USAGE OF AUTHORITY FILES WITHIN CORPORATE COOPERATION BETWEEN EDUCATION LIBRARIES

Nataliia E. Zorina

Research worker of the Department of acquisition and scientific document handling
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-7627-7805
n.zorina@i.ua

Svitlana H. Kovalenko

Research worker of the Department of acquisition and scientific document handling
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-9473-685X
skovalenko@yandex.ua

Abstract. The paper studies the creation and usage of authority files of collective authors, individual authors and subject headings at the leading education libraries of Ukraine. The authors of the paper reveals the importance of authority files and authority control for the arrangement of electronic catalogue and providing its quality, especially within cooperation between education libraries while creating a unique information space. The attention is paid to the necessity of using authority control within cooperation between libraries: it will assist unification while creation bibliographic entries for providing maximum accuracy in the process of document handling, and effective search in e-catalogues (databases) at one library as well as within the whole system of education libraries.

Keywords: authority control; authority files; collective authors; individual authors; subject headings; access points; electronic catalogues; corporate cooperation.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] L. O. Bila ta in. *Arrangement and procedure of creating subject library information resources for educational sphere of Ukraine*. Kyiv, Ukraine/ 2016. [online] Available: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/organizatsia_i_metodika_2016.pdf. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [2] I. H. Lobanovska ta N. E. Zorina "Subject indexing of documents in education, pedagogy, psychology", practical manual, in *Naukovi pratsii Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi bibliotekyky Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho*. Vip. 4. *Integrated subject information resource: state, problems, prospects of creation and providing access to it*. I. H. Lobanovska, Eds. Vinnytsia, Ukraine, Nilan-LTD Publ., 2014, pp. 401-538. (in Ukrainian)
- [3] N. E. Zorina "Authority file of subject headings as a means of subject retrieval in e-catalogue", *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, № 9, pp. 29–34, 2015. (in Ukrainian)
- [4] S. G. Kovalenko ta R. P. Gavrilyuk "The Creation of the authority file «Collective author of» on the basis of IRBIS ALIS for the electronic catalogue of the State scientific pedagogical library of Ukraine named.

- V. Sukhomlynsky", *Informatsiyni tehnologiyi i zasobi navchannya*, t. 10, № 2, 2009. [online]. Available: <http://lib.iitta.gov.ua/7953/1/591-2019-1-PB.pdf>. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [5] M. V. Stegaeva "National organisations name authority file: theoretical and technological aspects of formation and conducting": abstract of dissertation (PhD (Education): 05.25.03. Saint-Petersburg state Institute of culture, St. Petersburg, 2016. [online]. Available: http://spbgik.ru/upload/file/nauka/dis/kand/2016/Stegaeva/stegaeva_diss.pdf. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Russian)
- [6] Cabinet of Ministers of Ukraine. Ordinance № 219-p adopted on 23 March 2016 "Strategy for librarianship development for the period until 2025 titled «Qualitative changes of libraries for providing sustainable development of Ukraine»" [online]. Available: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248924865>. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [7] I. Antonenko "Authority control in the information e-resource of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: state and problems of implementation", *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, nko, Vip. 34, pp. 17–28, 2012. (in Ukrainian)
- [8] V. Yu. Harkavets "Authority/normative file of subject headings as a means of subject retrieval in Kharkiv V. H. Korolenko State Scientific Library e-catalogue". [online]. Available: <http://uchebilka.ru/informatika/44537/index.html>. Accessed on: March 29, 2017. (in Russian)
- [9] N Strishenets. "Authority control: necessity in coordinated approach", *Bibliotechnyi visnyk*, № 5, pp. 12–15, 2014. (in Ukrainian)
- [10] T. Mashulia i J. Selivanova "Standardization and cooperation", *Bibliotechnoe delo*, № 6 (18), pp. 18–21, 2004. (in Russian)
- [11] Y G. Yurchenko "Authority control as the most important element of integration", [online]. Available: www.kemrsl.ru/documents/founds/vip2/vip2.5.htm. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Russian)
- [12] O. V. Isaieva "The place of authority work in scientific library priority lines". [online]. Available: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/830>. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [13] T. M. Bykova "Editing of bibliographic records in electronic catalogues: experience of the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnykov National University", *Visnyk ONU. Seriya: Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznnavstvo*, t. 21, Vip. 1, pp. 137–149, 2016. (in Ukrainian)
- [14] Yu. G. Selivanova i V. G. Voiskunsky "Problems of establishment of a national authority file of the subject headings in Russia", [online]. Available: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea96/report/DOC1/58.html>. Accessed on: March 29, 2017. (in Russian)
- [15] S. G. Kovalenko "Creation of the Personal Authors Authority file on the IRBIS ALS basis for the e-catalogue of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine", *Informatsiyni tehnologiyi i zasobi navchannya*, t. 27, № 1, 2012. [online]. Available: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/591/484>. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [16] N. E. Zorina "The Database of the Authoritative File «Subject Headings» is an important component of integration of the educational libraries", *Informatsiyni tehnologiyi i zasobi navchannya*, t. 39, № 1, 2014. [online]. Available: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/922>. Accessed on: Apr. 11, 2017. (in Ukrainian)
- [17] Statement of international cataloguing principles. [online]. Available: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-ru.pdf. Accessed on: Jan. 17, 2017. (in Ukrainian)

